

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

**НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
з підготовки, написання, оформлення та захисту
магістерських досліджень (робіт) для здобувачів
ступеня вищої освіти «магістр» галузі знань 08
(Право), спеціальність 081 (Право)**

Київ - 2023

УДК 371. 214. 114
ББК 74. 58. Я7

Розглянуто і схвалено на засіданні Вченої Ради Університету економіки та права “КРОК” (протокол N 5 від 23.02.2023 р.)

Укладачі:

Григорчук М.В., к.ю.н., доцент, професор кафедри державно-правових дисциплін;

Степаненко Н.В., доктор філософії в галузі права, доцент кафедри теорії та історії держави і права;

Корольова В.В., к.ю.н., доцент, професор кафедри державно-правових дисциплін;

Биков О.М., д.ю.н., старший науковий співробітник, професор кафедри теорії та історії держави і права.

ЗМІСТ

Вступ	5
РОЗДІЛ 1. ПІДГОТОВКА ДО ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
1.1. Загальні положення	7
1.2. Вибір теми магістерської роботи	9
1.3. Затвердження теми магістерської роботи та наукового керівника	11
РОЗДІЛ 2. ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ, НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ	14
2.1. Підбір нормативних документів та наукових джерел з затвердженої теми, матеріалів юридичної практики та їх опрацювання	15
2.2. Формулювання об'єкта та предмета дослідження, визначення мети, розроблення завдань та методології дослідження	17
2.3. Складання попереднього плану роботи та його узгодження з науковим керівником	20
2.4. Викладення тексту роботи відповідно до її структури	21
2.4.1. Зміст	21
2.4.2. Вступ	21
2.4.3. Розділ 1	23
2.4.4. Розділ 2	24
2.4.5. Розділ 3	23
2.4.6. Висновки до магістерської роботи	25
РОЗДІЛ 3. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ	27
3.1. Структура магістерської роботи	27
3.2. Технічні вимоги до оформлення магістерської роботи	28
3.3. Загальні правила оформлення посилань на використані джерела та цитати	32
3.4. Оформлення додатків	35
3.5. Оформлення списку використаних джерел	36
РОЗДІЛ 4. ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ ТА ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ	38
4.1. Попередній захист та рецензування магістерської роботи	38
4.2. Документи, які подаються перед захистом	41

4.3. Процедура публічного захисту магістерської роботи	42
4.4. Типові недоліки магістерських робіт	44
Додатки	
Додаток А. Зразок заяви здобувача про обрання теми магістерської роботи	46
Додаток Б. Зразок заяви - клопотання до наукових бібліотек	47
Додаток В. Завдання здобувачу на магістерську роботу	48
Додаток Г. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел до магістерської роботи	49
Рекомендовані посилання на нормативно-правові акти	57

ВСТУП

Преамбула: Методичні рекомендації підготовлено відповідно до Стандарту вищої освіти другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 08 Право, спеціальність 081 Право (Наказ МОН України від 20.07.2022 року № 643 «Про затвердження Стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для другого (магістерського) рівня вищої освіти».

Описова частина: Магістерська робота є самостійним науковим дослідженням здобувача, що виконується ним на завершальному етапі навчання. Її виконання є необхідною складовою навчального процесу. Основне завдання автора магістерської роботи – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, уміння самостійно вести науковий пошук і вирішувати конкретні наукові задачі.

Основними завданнями, що вирішуються при виконанні магістерської роботи, є: поглиблене засвоєння магістрантом наукового та нормативного матеріалу, розширення наукової ерудиції зі спеціальності, навчання методиці і засобам самостійного вирішення наукових і прикладних задач в наукових колективах, розвиток нестандартного (критичного) мислення, сприяння успішному вирішенню актуальних, наукових і практичних задач.

Виконуючи магістерську роботу, здобувач підтверджує своє вміння користуватися тематичними джерелами та нормативно-правовими документами (Конституцією та Законами України, Указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України тощо) з досліджуваних питань і використовувати теоретичні положення юридичної науки для успішного виконання завдань юридичної практики, користуватись понятійно-категоріальним апаратом, систематизувати та аналізувати одержані дані, робити обґрунтовані висновки з проблематики

магістерського дослідження та надавати пропозиції щодо удосконалення законодавства.

У відповідності до положень частини 1 статті 21 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», мовою освітнього процесу в закладах освіти є державна мова. У зв'язку з наведеним магістерська робота виконується українською мовою у чіткій відповідності зі змістом (планом). Не допускається використання іншомовних видань та посилань на них у переліку літературних джерел (окрім видань англійською, польською мовами, а також іншими мовами Європейського Союзу).

Під час захисту роботи майбутній магістр права підтверджує свою спроможність виконувати самостійні наукові дослідження на підставі отриманих теоретичних знань, практичних умінь та навичок, демонструє рівень своєї теоретичної і практичної підготовки з обраної спеціальності.

Водночас, магістерська робота має відповідати вимогам щодо актуальності, новизни, структури, бібліографічного апарату та оформлення. Ці питання, а також поради щодо написання, оформлення і захисту роботи, приклади найпоширеніших помилок, що виникають при виконанні роботи розглядаються в даних методичних рекомендаціях.

Увага! Базовою вимогою при підготовці магістерського дослідження є дотримання Кодексу академічної доброчесності університету «КРОК» (затверджено Вченою радою Університету «КРОК» 18.10.2018 року, протокол № 1), яку треба розуміти як сукупність етичних принципів та правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

Видання розроблене для здобувачів та викладачів юридичного факультету Університету економіки та права «КРОК».

РОЗДІЛ 1

ПІДГОТОВКА ДО ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Загальні положення

Навчання за програмою магістра в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» завершується підготовкою і публічним захистом кваліфікаційної (магістерської) роботи, на підставі якої екзаменаційна комісія (далі - ЕК) визначає рівень підготовки фахівця та його здатність до самостійної наукової, педагогічної або виробничої діяльності в галузі права.

Магістерська робота закріплює зібрані матеріали та отримані результати у вигляді текстового та ілюстративного матеріалу, в яких магістрант упорядковує за власним розсудом накопичені наукові факти та доводить наукову цінність або практичну значимість тих чи інших положень. Зміст магістерської роботи в найбільш систематизованому вигляді фіксує як вихідні передумови наукового дослідження, так і весь процес його виконання, а також отримані при цьому результати.

Успішне виконання такої роботи свідчить про те, що її автор оволодів методикою проведення наукового пошуку, навчився аналізувати складну правову проблему, формулювати конкретні пропозиції та рекомендації щодо її вирішення.

Для досягнення цієї мети здобувач має продемонструвати:

- 1) знання теорії предмету дослідження;
- 2) здатність до самостійної дослідницької роботи в обраній сфері, оволодіння методикою наукового дослідження;
- 3) уміння збирати, систематизувати, узагальнювати та аналізувати нормативні та спеціальні джерела, юридичну практику, робити практичні висновки та формулювати рекомендації щодо вдосконалення законодавства та покращання практики його застосування відповідно до

об'єкту дослідження;

4) спроможність ефективно використовувати набуті теоретичні знання при вирішенні конкретних практичних ситуацій;

5) уміння в процесі публічного захисту викласти основні положення роботи, сформульовані висновки і рекомендації.

Магістерська робота виконується здобувачем особисто на основі поглибленого вивчення чинного законодавства України, спеціальної вітчизняної та зарубіжної літератури, юридичної практики з проблеми, яка досліджується, а також з використанням результатів проведених ним власних аналітичних досліджень.

Найважливішими вимогами, що пред'являються до магістерської роботи є:

- актуальність обраної теми дослідження;
- самостійність написання;
- новизна отриманих в ході дослідження результатів;
- дослідницький характер;
- відповідність змісту роботи сучасному рівню розвитку юридичної науки, законодавства та юридичної практики;
- об'єктивність та неупередженість;
- логічність та послідовність структури роботи і викладу матеріалу;
- глибина дослідження та повнота висвітлення питань;
- точність та конкретність викладу матеріалу;
- аргументація та обґрунтованість сформульованих в результаті дослідження висновків та рекомендацій;
- високий рівень грамотності роботи з дотриманням технічних вимог щодо оформлення роботи.

1.2. Вибір теми магістерської роботи

Тематика магістерських робіт повинна відповідати темі науково-дослідної роботи випускової кафедри, зареєстрованої в УКРІНТЕІ, і завданням та умінням, передбачених варіативною компонентою освітньо-кваліфікаційної характеристики магістра за вказаною спеціальністю.

При визначенні тематики магістерських робіт можуть бути враховані рекомендації та побажання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших органів, організацій та установ, на замовлення яких здійснюється підготовка магістрів.

Тематика (перелік можливих тем) магістерських робіт розробляється щорічно та затверджується рішенням випускової кафедри з урахуванням пропозицій провідних викладачів інших кафедр факультету (погоджених з завідувачами кафедр) відповідно до переліку дисциплін спеціалізації магістерської підготовки.

Кількість тем не повинна перевищувати кількість здобувачів, яким вони пропонуються в цьому навчальному році, принаймні на 30%. Теми можуть повторюватися лише на четвертий рік після їх попереднього використання.

Тему магістерської роботи (до затвердження тематики) може сформулювати та запропонувати самостійно здобувач, який подає відповідну заяву на ім'я ректора Університету. Важливо: при обранні теми потрібно чітко передбачати очікуваний результат дослідження, який може бути спрямований на вирішення одного або декількох конкретних питань. Формулювання теми уточнює проблему, окреслює межі дослідження, конкретизує основний задум автора.

Запропонована здобувачем назва магістерської роботи повинна бути, при можливості, стислою, лаконічною, відповідати суті поставленого наукового завдання, вказувати на предмет магістерського дослідження. У назві не доцільно використовувати ускладнену термінологію

псевдонаукового характеру. Слід уникати таких назв, наприклад, що починаються зі слів «Дослідження питання...», «Дослідження деяких шляхів...», «Деякі питання...», «Матеріали до вивчення...», «До питання...» і т. ін., в яких не відображено в достатній мірі суть проблеми.

До заяви додається обґрунтування теми із зазначенням її зв'язку з професійною діяльністю, необхідністю продовження дослідження обраної проблематики на більш високому науковому рівні.

Подана магістрантом заява попередньо розглядається завідувачем випускової кафедри і, якщо формальних перешкод для затвердження теми та призначення керівника роботи немає, завідувач формулює на заяві свої пропозиції. В разі відхилення заяви завідувачем кафедри здобувач може наполягати на її розгляді на засіданні кафедри, рішення якої є остаточним.

Затверджена кафедрою тематика магістерських робіт за 27 тижнів до терміну захисту робіт, згідно з графіком державної атестації оприлюднюється через стенди кафедр та факультету.

Тематика магістерських робіт передається старості курсу для вибору здобувачами тем робіт.

Вибір тем здобувачами відбувається впродовж **2-х тижнів** з дня оприлюднення тематики магістерських робіт.

При виборі теми магістранту слід враховувати, що виконання дипломної роботи за однією і тією ж темою двома та більше здобувачами протягом одного року навчання **не допускається**.

Обираючи тему магістерської роботи здобувачеві необхідно:

- врахувати свої попередні наукові напрацювання (дипломні та курсові роботи, наукові статті, реферати та виступи на конференціях тощо), характер професійної діяльності або перспективи майбутнього працевлаштування;

- проаналізувати каталоги наукової літератури, визначити наявність необхідних джерел, публікацій у періодичних виданнях, загальний стан дослідження та законодавчого врегулювання за обраною темою;

- з'ясувати прикладний аспект проблеми, наявність матеріалів юридичної практики та темою роботи;

- проконсультуватися з науково-педагогічними працівниками кафедр юридичного факультету щодо перспектив дослідження обраної теми, наявності необхідної джерельної бази, можливості проведення соціологічних досліджень.

У разі необрання теми магістерської роботи без поважної причини у зазначений термін здобувач вважається порушником графіку навчального процесу і тема магістерської роботи закріплюється на розсуд випускової кафедри.

1.3. Затвердження теми магістерської роботи та наукового керівника

Після вибору теми магістерської роботи здобувач подає до випускової кафедри факультету заяву на ім'я ректора Університету, в якій просить затвердити обрану ним тему, а також висловлює свої побажання щодо кандидатури наукового керівника (див. Додаток А). Проте остаточне рішення про призначення наукового керівника приймає випускова кафедра з обов'язковим врахуванням згоди бажаного наукового керівника (наявність його візи-погодження).

Для керівництва магістерською роботою призначається науковий керівник із числа науково-педагогічних працівників факультету, які мають науковий ступінь та/або вчене звання.

Витяг з протоколу засідання випускової кафедри про розподіл тем магістерських робіт та призначення їх наукових керівників є підставою для підготовки проекту наказу ректора.

Наказ ректора оприлюднюється на стендах кафедр і факультету за 20 тижнів до терміну захисту магістерських робіт.

Призначення керівника магістерською роботою здійснюється з метою надання здобувачеві необхідної допомоги в процесі її написання, а також здійснення контролю за дотриманням тих вимог, які ставляться до магістерської роботи.

Керівництво магістерською роботою здійснюється в таких формах:

1) **попередні консультації** – передбачають пояснення здобувачеві основних вимог до магістерської роботи (форма виконання, обсяг, терміни написання, особливості змісту окремих розділів тощо), надання порад щодо використання необхідних для її написання основних нормативних та наукових джерел, матеріалів юридичної практики тощо. У результаті попередніх консультацій магістрант має одержати конкретні роз'яснення щодо змісту та форми дипломної роботи, його завдань на початковому етапі дослідження;

2) **погодження плану магістерської роботи і визначення індивідуального завдання** – результатом цього етапу має стати узгоджений основний варіант плану магістерської роботи і визначений графік її виконання;

3) **поточні консультації** – проводяться під час написання здобувачем магістерської роботи, а також під час проходження ним практики, і можуть стосуватися рекомендацій щодо використання матеріалів наукових та нормативних джерел, юридичної практики в магістерській роботі, розроблення методики соціологічних досліджень, допомоги при формулюванні пропозицій щодо вдосконалення законодавства та юридичної практики, інших рекомендацій теоретичного та практичного характеру тощо;

4) **перевірка магістерської роботи** – включає перевірку першого варіанту роботи, формулювання конкретних зауважень, перевірку їх

врахування в кінцевому варіанті роботи та висновок наукового керівника щодо відповідності представленого варіанта тим вимогам, які покладаються до магістерських робіт в Університеті;

5) **написання відгуку на магістерську роботу** – включає: коротку характеристику актуальності та значення теми дослідження; оцінку ставлення здобувача до виконання роботи, зауваження та побажання керівника (якщо є); загальний висновок про можливість допуску магістерської роботи до захисту. В разі негативного висновку науковий керівник детально визначає підстави, що обумовили недопуск магістерської роботи до захисту;

б) **консультації щодо захисту магістерської роботи у ЕК** – проводяться на прохання здобувача після ознайомлення ним та керівником з рецензією на магістерську роботу і мають на меті надання рекомендацій щодо його виступу на засіданні ДЕК та надання відповідей на зауваження рецензента чи можливих запитань членів ДЕК.

Здобувач може клопотати перед ректором Університету про **заміну наукового керівника** в разі неналежного невиконання останнім обов'язків щодо наукового керівництва. У такому випадку він подає на випускову кафедру мотивовану заяву на ім'я ректора Університету. У разі позитивного висновку кафедри готується проект відповідного наказу ректора Університету. Заміна наукового керівника менш ніж за 12 тижнів до дати планового захисту забороняється, крім випадку неможливості виконання керівником своїх функцій.

РОЗДІЛ 2

ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ, НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Після затвердження теми магістерської роботи та призначення наукового керівника здобувач приступає до її виконання. З урахуванням сучасних методів наукового дослідження можна починати роботу над магістерською роботою за такою логічною схемою:

2.1. Відбір нормативних та спеціальних джерел з теми, матеріалів юридичної практики та їх опрацювання

Відбір нормативних та спеціальних джерел з теми, матеріалів юридичної практики передбачає:

- опрацювання відповідних розділів підручників та навчальних посібників, роботу з бібліографічними довідниками, бібліотечними каталогами, збірниками судової та іншої правозастосовчої практики тощо;

- оформлення даних щодо авторів і назв тих наукових праць, що стосуються теми дослідження, року і місця їх опублікування, загальної кількості сторінок, їхніх шифрів;

- визначення емпіричної бази дослідження.

Для добору наукового матеріалу доцільно використовувати ресурси таких наукових бібліотек, як бібліотека Університету економіки та права «КРОК» (м. Київ), Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського (м. Київ), Національна парламентська бібліотека України (м. Київ), Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка (м. Київ), бібліотека Української Правничої Фундації (м. Київ) тощо.

Для пошуку нормативних джерел, матеріалів юридичної практики можна скористатися відповідним Інтернет-ресурсом, інформаційними ресурсами органів державної влади, органів місцевого самоврядування тощо, наприклад:

www.rada.gov.ua/ - Верховна Рада України

www.president.gov.ua/ - Президент України

www.kmu.gov.ua/ - Кабінет Міністрів України

www.ccu.gov.ua/ - Конституційний Суд України

www.scourt.gov.ua/ - Верховний Суд України

www.ombudsman.kiev.ua/ - Уповноважений ВРУ з прав людини

www.un.org/ - Організація Об'єднаних Націй

www.mfa.gov.ua/ - Міністерство закордонних справ України

www.minjust.gov.ua/ - Міністерство юстиції України.

Слід врахувати, що до зазначених ресурсів здобувачі можуть допускатися лише за наявності відповідного клопотання від Університету економіки та права «КРОК» (зразок клопотання наведено в **Додатку Б**).

Результатом проведеної роботи має стати складання систематизованого списку бібліографії з теми магістерської роботи, який у подальшому має постійно уточнюватись та доповнюватись.

Опрацювання літературних джерел полягає у їх вивченні та конспектуванні, при цьому першочергову увагу доцільно приділяти працям, де проблема, що досліджується, відображена в найбільш загальному вигляді.

При написанні магістерської роботи **обов'язковим** є використання Конституції України, міжнародних договорів, законів України та інших нормативно-правових актів, підбір аналітичної інформації та статистичних даних за темою дослідження. При їх опрацюванні слід використовувати **чинні нормативно-правові акти**, з останніми змінами та доповненнями до них. Посилання на застарілий нормативний матеріал є підставою для **зняття магістерської роботи із захисту**.

Нормативно-правові акти, що втратили чинність, можуть використовуватись в роботі лише з метою проведення порівняльного аналізу.

Аналіз **літературних джерел** доцільно здійснювати в такій послідовності:

- 1) наукові праці, які повністю присвячені теоретичній стороні проблеми;
- 2) наукові праці, що розкривають проблему частково, окремі її аспекти;
- 3) наукові праці, у яких формулюються різні підходи до вивчення

теми, містяться суперечливі або недостатньо обґрунтовані висновки.

Певні особливості має робота з **нормативним матеріалом**, що обумовлено змістом і формою викладення норм права. Зокрема, в процесі аналізу цих джерел, першочергово слід виявити систему побудови, зміст окремих глав, розташування нормативного матеріалу в статтях, нумерацію і літерацію статей. Важливо також ознайомитися з постатейним матеріалом, додатками і алфавітно-предметним покажчиком.

Вивчаючи будь-яку конкретну норму права (стаття в Конституції, кодексі або законі, окремий акт, що містить норму права), слід аналізувати зміст кожного слова, пам'ятаючи, що в правовій нормі немає жодного зайвого символу і її невірне розуміння може призвести до помилкового тлумачення, викривлення змісту норми.

При написанні магістерської роботи слід опрацювати не лише нормативні та літературні джерела, що стосуються теми та змісту дослідження, але, що дуже важливо, і **матеріали юридичної практики** (судової практики, правозастосовної діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування тощо).

При написанні окремих магістерських робіт доцільним може стати проведення **соціологічних досліджень**, опитувань та використання інших методів збору інформації, які також варто провести на цій стадії виконання магістерської роботи.

2.2. З'ясування об'єкта та предмета дослідження, визначення мети, завдань та методології дослідження

Об'єкт дослідження – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію і обране для вивчення (*відповідні групи суспільних відносин*).

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове.

В об'єкті виділяється та його частина, яка є **предметом дослідження**, іншими словами – це теоретичне відтворення суттєвих зв'язків і відношень, які підлягають безпосередньому вивченню у даній магістерській роботі (*наприклад, акти законодавства, практика їх застосування тощо*). Саме на нього спрямована основна увага магістранта, оскільки обраний предмет дослідження визначає тему магістерської роботи, яка вказується на титульному аркуші як її назва.

Визначення предмета дослідження передбачає з'ясування кола питань, які мають бути в ній розглянуті. При цьому слід врахувати, що, з одного боку, за своїм змістом робота не може виходити за межі затвердженої теми дослідження, з другого – в ній мають бути достатньо повно розкриті всі питання, що досліджувалися.

Мета дослідження становить собою кінцевий результат, на досягнення якого спрямоване дослідження. Мета формулюється лаконічно і відображає основне, що намагається дослідити здобувач. Мета конкретизується та розвивається у завданнях дослідження.

Мета повинна узгоджуватися з назвою магістерської роботи і визначати очікувані результати й основні шляхи, способи, методи їх досягнення. При цьому, слід мати на увазі, що не можна формулювати мету як «Дослідження...», «Вивчення...», тому що ці слова вказують на певні засоби досягнення мети, а не на власне мету.

Мета магістерської роботи, як і будь-якого іншого наукового дослідження, реалізовується через **конкретні завдання**, які ставить магістр. Завдання формулюються у формі переліку певних дій, наприклад, «проаналізувати ...», «вивчити ...», «з'ясувати...» тощо.

Поставленої мети треба обов'язково досягти, на завершальному етапі досліджень необхідно перевірити, чи відповідають висновки поставленій меті.

Завдання визначаються у вигляді окремих пунктів з дотриманням логічної послідовності (не більше 4-5 чітко сформульованих пунктів):

- вирішення теоретичних питань, які пов'язані з проблемою дослідження (введення до наукового обігу нових понять, розкриття їх сутності і змісту; розроблення нових критеріїв і показників; розроблення принципів, умов і факторів застосування окремих методик і методів);

- виявлення, уточнення, поглиблення, методологічне обґрунтування суттєвості, природи, структури об'єкта, що вивчається; виявлення тенденцій і закономірностей процесів; аналіз реального стану предмета дослідження, динаміки, внутрішніх протиріч розвитку;

- виявлення шляхів та засобів удосконалення явища, процесу, що досліджується (практичні аспекти роботи); обґрунтування системи заходів, необхідних для вирішення прикладних завдань;

- експериментальна перевірка розроблених пропозицій щодо розв'язання проблеми, підготовка методичних рекомендацій для їх використання на практиці.

При цьому слід збалансувати завдання в такий спосіб, щоб відповіддю на поставлені завдання був зміст відповідних розділів магістерської роботи.

Визначаючи **методи дослідження**, доцільно звертати увагу на використання найбільш поширених в практиці наукових досліджень методів пізнання, таких як: **логіко-семантичний** – застосовується при аналізі понятійного апарату (визначає змістове значення досліджуваних понять і категорій, а також створює умови для послідовного викладення напрацьованого матеріалу), **історико-правовий** – застосовується при аналізі етапів становлення та розвитку досліджуваного явища, **порівняльно-правовий** – застосовується при аналізі тенденцій розвитку досліджуваного явища в Україні та зарубіжних країнах, **структурно-функціональний** – застосовується при аналізі структури досліджуваного

явища та правового статусу його елементів, **статистичні методи** дозволяють проаналізувати кількісні параметри досліджуваного явища тощо.

2.3. Складання попереднього плану роботи та його узгодження з науковим керівником

Формування плану роботи магістр здійснює з урахуванням наявної джерельної бази. План магістерської роботи має відображати її структуру, під якою розуміється порядок komponування роботи та взаємозв'язок її окремих частин – вступу, розділів та підрозділів, висновків, списку джерел, додатків.

План магістерської роботи має бути чітко структурований та відбивати основні напрями дослідження. Він затверджується керівником магістерської роботи одночасно із завданням на магістерську роботу здобувача (**Додаток В**).

В Розділі 1 викладається методика дослідження, аналіз літератури з обраної теми (з обов'язковим зазначенням найменш опрацьованих аспектів дослідження, недоліки у попередніх розробках з даної тематики) та постановка проблеми.

В Розділі 2 наводиться ґрунтовний аналіз теми дослідження та її новизна. Згідно визначених завдань, у цьому розділі необхідно подати розгорнуту характеристику обраного об'єкта (об'єктів) дослідження.

Після цього необхідно розкрити методи дослідження, які були застосовані у процесі виконання завдань наукової розвідки, проаналізувати результати застосування методологічних дослідницьких інструментів.

Розділ 3 присвячується аналізу практики та подальші плани з наукової розробки обраної теми дослідження (потрібно висвітлити можливість і доцільність застосування матеріалів проведеного дослідження у нормотворчій та практичній діяльності).

Кожний розділ містить підрозділи (2-4) у кількості, яку вважає за необхідне магістр.

2.4. Викладення тексту роботи відповідно до її структури

2.4.1. Зміст

Зміст подається на початку роботи. Він містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовки), які є в роботі, зокрема вступу, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел та ін.

2.4.2. Вступ

У вступі висвітлюються: актуальність теми, об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження, методи дослідження, експериментальна база та апробація, теоретична основа дослідження, наукова новизна, практичне значення здобутих результатів, зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями, обґрунтовується необхідність проведення дослідження.

Далі подається загальна характеристика роботи в рекомендованій нижче послідовності:

1) **актуальність теми**, яка розкривається кількома реченнями (3-4). Лаконічно визначаються фактори, що свідчать про необхідність та доцільність проведення дослідження для розвитку юридичної науки та вдосконалення юридичної практики;

2) **об'єкт та предмет дослідження** - вся сукупність відношень різних аспектів теорії і практики науки, яка слугує джерелом інформації, яке породжує проблему і потребує вивчення.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Це лише суттєві зв'язки та відношення, властивості, аспекти, функції, які є визначальними

для даного дослідження. Об'єкт та предмет дослідження мають узгоджуватися з метою дослідження;

3) мета і завдання дослідження;

4) **методи дослідження** перераховуються відповідно до змісту роботи, структуровано (загально наукові, спеціально-наукові), визначаючи при цьому, що саме досліджувалося тим чи іншим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору зазначених в роботі методів;

5) **науково-теоретична основа виконання дослідження** (перелік вітчизняних та зарубіжних вчених, які прямо чи опосередковано досліджували в своїх роботах питання, що становлять предмет даного дослідження);

6) **нормативно-правова база дослідження** (перелік найважливіших актів, що становлять нормативно-правову основу досліджуваного явища, зокрема, Конституція України, Закони України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, органів місцевого самоврядування);

7) **емпірична база дослідження** (перелік основних матеріалів з практики діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарської діяльності, джерел статистичних даних, даних соціологічних досліджень тощо);

8) **наукова новизна та практичне значення отриманих результатів** (коротко наводяться найбільш вагомні здобутки), наприклад:

- вперше здійснено класифікацію..., сформульовано авторське визначення..., обґрунтована позиція щодо..., запропоновані рекомендації..., доведено доцільність вдосконалення нормативно-правової основи... тощо;

- результати дослідження можуть бути використані в процесі оновлення законодавства про..., в навчальному процесі, при підготовці курсу лекцій з дисципліни... тощо.

Можна навести також і короткі відомості щодо впровадження результатів досліджень (якщо це мало місце) із зазначенням назв організацій, в яких здійснена реалізація, форм реалізації та реквізитів відповідних документів;

9) **апробація результатів дослідження** - наводяться дані щодо участі автора в конференціях, колоквіумах, круглих столах та щодо публікацій за темою магістерської роботи. Апробація результатів дослідження для магістрантів є **обов'язковою** і може впливати на допуск роботи до захисту;

10) **структура роботи** - коротко визначається кількість структурних частин та загальний обсяг роботи. Наприклад: «Відповідно до мети та завдань дослідження робота складається зі вступу, ... розділів, ... підрозділів, висновків, списку використаних джерел із ... найменувань, ... додатків. Загальний обсяг роботи ... сторінок».

Обсяг вступу не повинен перевищувати 5 сторінок.

2.4.3. Розділ 1 _____ (назва) _____ (теоретичний).

У цій частині (розділі) роботи обґрунтовуються теоретичні та нормативно-правові засади щодо об'єкта дослідження, теоретична база обраної проблеми, дається огляд нормативних та літературних джерел, нових наукових розробок, іншої інформації, пов'язаної з темою. На основі вивчення нормативних актів, наукової, навчально-методичної літератури (рекомендується використати Конституцію України та інші нормативні акти за темою дослідження, не менше 10 монографій та 10-20 інших літературних джерел, опублікованих за останніх 5 років, з них не менше трьох – за останні 2-3 роки.

Використання підручників, навчальних посібників для написання магістерської роботи небажано (вони вважаються джерелами повторної інформації), дається оцінка стану наукової розробки проблеми в історичному контексті та розвитку її правової бази, критично аналізуються

підходи різних авторів до її вирішення, показується, у чому єдність та відмінність їх поглядів, а також визначається і обґрунтовується точка зору автора магістерської роботи на цю проблему.

Після аналізу літературних та нормативних джерел виокремлюються питання, які, на думку автора, залишилися не вирішеними та потребують подальшого наукового вивчення, що, в свою чергу, дозволить предметно визначити місце магістерської роботи у розв'язанні проблеми.

Подається аргументована оцінка використання теоретичної бази і впливу нормативно-законодавчої бази на динаміку розвитку об'єкта дослідження, наводяться (на основі теоретичних обґрунтувань, вітчизняного чи зарубіжного досвіду, власних висновків тощо) шляхи підвищення ефективності розвитку цього об'єкта, розкривається методологія і техніка дослідження, яка буде використовуватись для аналізу предмета дослідження у наступних частинах роботи та при формуванні висновків.

Розділ завершується викладенням короткого висновку про ступінь висвітлення в науковій літературі основних аспектів теми та про сучасний стан їх нормативно-правового забезпечення.

Обсяг першого розділу не повинен перевищувати 25-30 % загального обсягу роботи.

Розділ закінчується короткими висновками (0,5 стор.)

2.4.4. Розділ 2 _____(назва)_____(аналітичний).

Ця частина роботи має бути найбільшою за обсягом (до 45% - 50% від обсягу роботи), в її рамках аналізується проблема, що досліджується, і наводиться аргументації отриманих результатів. Використовуючи розроблену в першому розділі методологію і техніку дослідження, подається аналіз обраної проблеми. На конкретних даних ілюструється відповідність теорії і практики, розкривається суперечність між теорією та

нормативно-правовою базою, висвітлених в першому розділі, з одного боку, і реальною дійсністю об'єкта дослідження – з другого.

Другий розділ закінчується короткими висновками (0,5 стор.)

2.4.5. Розділ 3 _____(назва)_____(рекомендаційний).

Ця частина магістерської роботи має включати в себе перелік рекомендованих заходів, які логічно випливають із попередніх розділів, і спрямовані на подолання суперечностей між реальним і бажаним станами об'єкта дослідження. Зокрема, здобувач підтримує висловлені в літературі чи вносить власні пропозиції щодо вдосконалення законодавства та поліпшення практики його застосування, формулює інші рекомендації спеціально-юридичного, методологічного та теоретичного характеру.

Обсяг третього розділу може становити до 25% загального обсягу роботи.

Розділ закінчується короткими висновками (0,5 стор.)

2.4.6. Висновки магістерської роботи

У висновках та пропозиціях чітко (згідно з завданнями дослідження) викладаються найбільш важливі наукові та практичні результати, одержані в процесі наукової розвідки, які мають містити формулювання розв'язаної наукової проблеми (задачі), її значення для юридичної науки і практики.

Так, у першому пункті висновків коротко оцінюється стан наукового дослідження проблеми.

У другому пункті розкриваються методи вирішення поставленої в магістерській роботі наукової проблем, із зазначенням конкретних методів, що застосовані при дослідженні конкретного питання.

У наступних пунктах формулюють висновки, зроблені автором особисто, та його рекомендації щодо наукового та практичного

використання здобутих результатів, що мають наукову новизну та практичну значущість. Особливу увагу, при цьому, доцільно звернути на:

- вдосконалення нормативно-правової основи досліджуваного явища (щодо внесення змін до чинного законодавства, розробки проектів нормативних актів, підготовки концепції нормативного акту тощо). При цьому доцільно зосередитися на змінах до підзаконних актів, актів органів місцевого самоврядування, це надає роботі більш прагматичний характер, а сформульовані пропозиції реально зможуть бути використані в нормопроектувальній діяльності;

- вдосконалення практики діяльності відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування, неурядових організацій у сфері, що досліджувалася (мова, зокрема, має йти про конкретні науково-практичні та методичні рекомендації щодо покращення форм та методів такої діяльності, організаційної структури зазначених органів тощо).

Висновки повною мірою мають давати відповідь на поставлені у магістерській роботі завдання, у них відображуються основні результати дослідження. Рекомендується кожен з висновків починати з дієслів доконаного виду (наприклад: «проаналізовано...», «досліджено...», «встановлено...», «розглянуто...», «рекомендовано...» тощо).

Слід пам'ятати, що при захисті магістерської роботи будуть обговорюватися, насамперед, саме пропозиції і рекомендації, сформульовані у висновках.

Обсяг загальних висновків не повинен перевищувати 3-5 сторінок.

Для здобувачів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» підготовка до публікації тез доповіді на наукову конференцію та\або наукової статті є обов'язковою вимогою. Термін виконання встановлює науковий керівник магістерської роботи у межах виконання Індивідуального навчального плану магістра, але не пізніше дати проведення попереднього захисту магістерської роботи.

РОЗДІЛ 3

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

3.1. Структура магістерської роботи

Робота виконується державною мовою кожним здобувачем самостійно та оформлюється відповідно до державного стандарту України «Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення» ДСТУ 3008-95.

Магістерська робота має містити:

- титульний аркуш, який оформляється на випусковій кафедрі. Титульний аркуш включають до загальної нумерації сторінок. Номер сторінки на титульному аркуші не проставляють;
- зміст – включає назви всіх розділів, підрозділів, пунктів (якщо вони передбачаються) з зазначенням початкових сторінок. Зокрема вступу, розділів, підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел та ін.
- перелік умовних позначень та скорочень (за необхідності). Він складається, якщо в роботі вживається специфічна термінологія, а також використані маловідомі скорочення, аббревіатури, нові символи, позначення і таке інше, то їх перелік може бути поданий у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом. Перелік слід друкувати двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять, наприклад, скорочення, справа - їх детальне розшифрування. Якщо в роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифровку наводять у тексті при першому згадуванні;
- вступ;
- основну частину;
- загальні висновки;

- список використаних джерел;
- додатки (за необхідності);
- реферат, який не підшивається.

Обсяг роботи: 100 – 120 сторінок тексту в комп'ютерному наборі.

Стиль роботи має бути науковим, чітким, без ліричних та емоційних відступів, орфографічних і граматичних помилок. Послідовність викладення матеріалу має бути логічною.

3.2. Технічні вимоги до оформлення магістерської роботи

Магістерська робота виконується на аркушах формату А4 (210x297 мм).

1. **Текстовий редактор** – MS Word 2003 і вище.
2. **Шрифт основного тексту** – Times New Roman.
3. **Розмір шрифту** – 14; вирівнювання основного тексту – за шириною. Абзаци в тексті потрібно починати з відступу, що дорівнює 5-и знакам (=1,25 см). Відступи мають бути однаковими впродовж всього тексту.
4. **Щільність тексту** роботи повинна бути однаковою. Текст розташовується через півтора міжрядкових інтервали до тридцяти рядків на сторінці.
5. **Розміри берегів:** зверху – 2 см; знизу – 2 см; ліворуч – 3 см; праворуч – 1,5 см.
6. Текст основної частини магістерської роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти. Заголовки структурних частин магістерської роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ВИСНОВКИ», «ДОДАТКИ» друкуються великими літерами напівжирним шрифтом симетрично до тексту без крапки в кінці, не підкреслюючи.

Заголовки підрозділів, пунктів і підпунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу напівжирним шрифтом. Крапку в кінці заголовка не ставлять, не підкреслюють.

Якщо заголовок складається з двох і більше речень, їх розділяють крапкою. Перенесення слів у заголовку розділу не допускається.

Кожну структурну частину роботи треба починати з нової сторінки.

Відстань між заголовком структурної частини магістерської роботи і подальшим текстом має бути не менше, ніж два рядки. Відстань між заголовком підрозділу приймають такою, як у тексті.

Приклад:

РОЗДІЛ 3

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ВИДАННЯ АКТІВ
ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ**

3.1. Видання актів глави держави в Україні

Як зазначалося в Розділі 1, більшу частину своїх функцій глава держави реалізує шляхом видання різних актів.

Не допускається розміщувати назву розділу, підрозділу, а також пункту й підпункту в нижній частині сторінки, якщо після неї розміщено тільки один рядок тексту.

7. Нумерація сторінок.

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів і т. д. подають арабськими цифрами без знаку «№». Першою сторінкою магістерської роботи є титульний аркуш, другою – зміст, які включають до загальної нумерації сторінок роботи. *На титульному аркуші, як і на сторінці змісту, номер сторінки не проставляють.* На наступних сторінках магістерської

роботи номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки в кінці.

8. Нумерація структурних частин роботи

Зміст роботи створюється виключно засобами автоматичного генерування змісту текстового редактора і повинен містити посилання на структурні елементи роботи, включаючи номери сторінок.

Вимоги щодо оформлення елементів змісту:

Розділи, підрозділи, пункти, підпункти роботи слід нумерувати арабськими цифрами.

Номер розділу проставляють після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять (РОЗДІЛ 1), потім з нового рядка друкують заголовок розділу. Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. Після номера підрозділу ставиться крапка, наприклад, «1.1.», «1.2.» і т.д. Далі у тому ж рядку йде заголовок підрозділу.

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку. У кінці номера пункту ставиться крапка, наприклад «1.2.3.» (другий пункт третього підрозділу першого розділу). Потім у тому ж рядку йде заголовок пункту. Пункт може не мати заголовка. Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти.

9. Нумерація таблиць, рисунків

Цифровий матеріал, як правило, оформлюють у вигляді таблиць. Таблицю слід розташовувати безпосередньо після тексту, у якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. У разі, якщо розмір таблиці є більшим за 1 сторінку, вона повинна бути перенесена у додатки.

Таблиці слід нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком таблиць, що наводяться у додатках.

Номер таблиці складається з номера розділу і порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою, наприклад, таблиця 2.1. – перша таблиця другого розділу. Слово «Таблиця 2.3.» розмішують над назвою таблиці, праворуч.

Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назву наводять жирним шрифтом.

Текст у таблиці варто друкувати кеглем 12 з одинарним інтервалом.

Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на наступну сторінку. При перенесенні таблиці на наступну сторінку назву вміщують тільки над її першою частиною, над іншими частинами пишуть: «Продовження таблиці __» з зазначенням номера таблиці.

Заголовки граф таблиці починають з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони складають одне речення з заголовком. Підзаголовки, що мають самостійне значення, пишуть з великої літери. В кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять. Заголовки і підзаголовки граф указують в однині.

Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк.

Ілюстрації (схеми, креслення, діаграми, графіки, фотографії, рисунки) повинні відповідати тексту, а текст – ілюстраціям. Діаграми та графіки застосовують для унаочнення результатів статистичного опрацювання даних, одержаних у процесі дослідження.

Ілюстрації позначаються словом «Рис.», нумеруються послідовно наскрізно по всій роботі. Номер ілюстрації при нумерації в межах розділу повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між

якими ставиться крапка. Назви ілюстрацій розміщують після їхніх номерів. Наприклад: Рис.1.2. (другий рисунок першого розділу).

Підпис ілюстрації має чотири основних елементи:

- 1 скорочене слово рисунок – «Рис.»;
- 2 порядковий номер ілюстрації – арабськими цифрами без знака № – «Рис. 1.1.»;
- 3 назву ілюстрації;
- 4 експлікацію, яка пояснює значення цифр і позначень на ілюстрації.

9. Для занесення до **інформаційної бази** магістерських робіт кожен здобувач має подати до випускової кафедри електронну копію роботи (на компакт-диску та надіслати електронну версію до університетського репозитарію магістерських робіт).

3.3. Загальні правила оформлення посилань на використані джерела та цитат

При використанні матеріалів з літературних джерел необхідно правильно оформляти посилання та цитування.

Неприпустимо без посилань і цитування використовувати будь-які матеріали, в тому числі і з джерел літератури Інтернету. Привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора **вважається плагіатом** та суперечить Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» № 2627-III від 11.07.2001 року, який базується на Конституції України і складається з відповідних норм Цивільного кодексу України, законів України «Про кінематографію», «Про телебачення і радіомовлення», «Про видавничу справу», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та

фонограм» та інших законів України, що охороняють особисті немайнові та майнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Для забезпечення наукової добросовісності виконавців магістерських робіт в Університеті проводиться їх антиплагіатна перевірка шляхом інструментального дослідження тексту роботи. За результатами антиплагіатної перевірки, залежно від значення показника унікальності тексту, магістерська робота вважається:

- самостійною з високим рівнем унікальності тексту – 80% та вище;
- самостійною з достатнім рівнем унікальності тексту – 65-79%;
- умовно самостійною з середнім рівнем унікальності тексту – 50-64%;
- несамостійною з низьким рівнем унікальності тексту – менше 50% .

Відповідальність за плагіат персонально несе автор магістерської роботи.

Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання. Якщо використовуються відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке дано посилання в роботі. Посилання в тексті роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1-7]...».

Посилання на джерела робляться згідно з їх порядковим номером у списку використаних джерел у квадратних дужках. Наприклад, у тексті наводиться: ...Кравченко В.В. зазначає, що «з огляду на політичну структурованість парламенту постає проблема відповідності принципу

вільного мандата вимогам фракційної дисципліни...» [25, с. 17] , де – 25 – це номер джерела у списку використаних джерел, а 17 – сторінка праці, з якої використана цитата. Відповідний опис у списку джерел оформлюється наступним чином:

25. Кравченко В. В. Конституційне право України: Навчальний посібник. Вид. 4-те, виправл. та доповн. Київ, 2007.568 с.

Посилання може носити і непрямий характер. Наприклад, по тексту: ...в літературі зазначається, що український народ є пріоритетним суб'єктом конституційно-правових відносин [4, с. 78].

Якщо посилання здійснюється в цілому на джерело, або групу джерел, то в дужках зазначаються лише номери посилань. Наприклад, Тодика Ю.М., Тодика О.Ю., Рабінович П.М. стверджують про.....[13, 87, 86].

Коли необхідно послатись на конкретні сторінки декількох джерел, то слід зазначити і номери джерел у списку, і номери сторінок у джерелах, розділяючи між собою різні джерела крапкою з комою. Наприклад, і Погорілко В.Ф., і Кравченко В.В. вказували на [45, с. 86; 67, с. 27].

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити **цитати**. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором. **Загальні вимоги** до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і

позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів, і давати відповідні посилання на джерело;

д) якщо необхідно виявити ставлення автора до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

є) якщо автор, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки.

3.4. Оформлення додатків

Додатки повинні мати порядковий номер та назву.

Номер додатку вирівнюється по центру і записується у форматі «Додаток Х», де Х – номер додатку (додатки послідовно нумеруються прописними літерами українського алфавіту, починаючи з літери А, причому літери Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь не використовуються). Якщо робота має один додаток, він позначається як додаток А.

Назва додатку вирівнюється по центру, починається з нового рядка відразу після номера, і містить довільний опис змісту додатку. Шрифт – напівжирний.

Кожен додаток починається з нової сторінки. Назви додатків у зміст роботи не включаються (лише назва структурного розділу – «ДОДАТКИ»).

Додатки повинні мати спільну з рештою роботи наскрізну нумерацію сторінок.

За необхідності текст додатків може поділятися на розділи, підрозділи, пункти і підпункти, які слід нумерувати в межах кожного додатку. У цьому разі перед кожним номером ставлять означення додатку (літеру) і крапку, наприклад, А.2 - другий розділ додатку А. В загальний обсяг сторінок роботи додатки не входять.

3.5. Оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел оформлюється (на вибір здобувача) згідно з вимогами ДСТУ (див. Додаток Г).

Наведені у додатку «Г» стандарти є регламентуючим документом для оформлення бібліографічних посилань та бібліографічних списків посилань у наукових роботах. Він установлює види бібліографічних посилань, правила та особливості їхнього складання й розміщення в документах. Стандарт поширюється на бібліографічні посилання в опублікованих і неопублікованих документах незалежно від носія інформації. «Список використаної літератури» (як частини довідкового апарату) наводять у формі бібліографічного запису.

Рекомендується включення до списку використаних джерел роботи у **порядку появи посилань в тексті роботи.**

Інформація про видання (монографії, підручники, довідники тощо) має включати: прізвище та ініціали автора, назву книги, місце видання, видавництво і рік видання, обсяг у сторінках. Ці дані друкуються у виданнях.

Прізвище автора подається у називному відмінку. Якщо є два, три чи чотири автори, то їх прізвища з ініціалами подають у тій послідовності, у якій вони надруковані у книзі; перед прізвищем наступного автора ставлять кому. При наявності більше чотирьох авторів, вказують прізвища

з ініціалами тільки перших трьох, а далі пишуть слова «та інші». Назву місця видання необхідно подати повністю у називному відмінку; можна скорочувати назви тільки двох міст: Київ (К.), Львів (Л.).

Дані про статтю із періодичного видання мають вказувати: прізвище та ініціали автора, заголовок статті, назву видання (журналу), назву серії (якщо така є), рік випуску, номер видання (журналу), сторінки, на яких розміщена стаття. Заголовок статті подається у тому вигляді, як вказано у періодичному виданні. Назву серії пишуть після скороченого слова «сер». Нумери сторінок, на яких розміщена стаття, розділяють рискою, наприклад, С. 32-39.

При використанні інформації з мережі Інтернет слід пам'ятати про правильність оформлення відповідних джерел. Якщо опрацьовуються нормативно-правові акти, то обов'язковим є посилання на **джерело офіційного опублікування**. Лише в крайніх випадках допускається посилання на Інтернет-сайт (щодо окремих міжнародних договорів, текст яких офіційно не публікувався в українських друкованих виданнях; акти, прийняті за часів Радянського Союзу тощо) з дотриманням вимог щодо оформлення таких посилань (**див. Додаток Г**).

Допускаються інші способи складання бібліографічних списків, наприклад, спочатку вказуються використані нормативно-правові акти в порядку ієрархії (Конституція України – **включається до списку обов'язково під першим номером, оскільки є основою всього законодавства України, джерелом всіх законів і підзаконних актів, закони України, акти Президента України, акти Кабінету Міністрів України, акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, локальні нормативні акти**), далі окремо зазначається наукова література **в алфавітному порядку** згідно з вимогами державного стандарту, спочатку кирилицею, потім – латиницею. Нумерація джерел в разі поділу списку на нормативні та доктринальні є **наскрізною**, а не автономною.

Склад та кількість використаних джерел мають бути достатніми для належного розкриття теми магістерської роботи (рекомендується: 100 – 110).

РОЗДІЛ 4

ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ ТА ЗАХИСТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

4.1. Попередній захист та рецензування магістерської роботи

З метою підвищення якості магістерських робіт випускова кафедра проводить їх **попередній захист** на своїх засіданнях за попередньо визначеним графіком, але не пізніше, ніж за **чотири тижні** до першого дня захистів магістерських робіт на ДЕК.

Участь здобувача у попередньому захисті є обов'язковою.

Після попереднього захисту й усунення недоліків робота за тиждень до першого дня захистів подається на випускову кафедру, реєструється і підписується завідувачем кафедри з поміткою «До захисту допущено».

У разі ухвалення кафедрою рішення про недопущення магістерської роботи до захисту (невиконання встановлених завдань з її доопрацюванням) здобувач має право подати заяву на ім'я ректора Університету про допуск до державної атестації під власну відповідальність. З цього моменту відповідальність кафедри та наукового керівника за якість магістерської роботи та її відповідність встановленим вимогам припиняється. В інших випадках здобувачу надається академічна відпустка (при наявності об'єктивних обставин) або його відраховують за невиконання графіку навчального процесу (при відсутності об'єктивних обставин).

Науковий керівник не звільняється від подання відгуку на магістерську роботу в разі її подання для захисту під власну відповідальність здобувача.

Якщо здобувач допущений до захисту магістерської роботи, вона подається на **зовнішнє рецензування**, яке є її кваліфікованою перевіркою фахівцем з відповідної навчальної дисципліни та здійснюється з метою визначення позитивних сторін та (або) недоліків магістерської роботи, що рецензується, а також для встановлення ступеня її відповідності тим вимогам, які ставляться до такого виду робіт.

Рецензент визначає як **позитивні сторони роботи** (глибину та самостійний характер дослідження, ступінь опанування наукових та нормативних джерел, використання матеріалів юридичної практики, наявність сформульованих здобувачем висновків, пропозицій та рекомендацій теоретичного та практичного характеру, наявність апробацій результатів дослідження тощо), так і її **недоліки**, що можуть мати **теоретичний** (компілятивний характер магістерської роботи, суперечливість позицій автора, невірна оцінка існуючих теоретичних положень щодо об'єкту дослідження тощо), **спеціально-юридичний** (розгляд нормативних актів, що вже втратили чинність, як чинних; погане ознайомлення з тенденціями сучасної юридичної практики тощо), **техніко-юридичний** (неточне наведення у магістерській роботі назв чи окремих положень нормативних актів, невірне посилання на джерела їх опублікування тощо) чи **редакційний** (орфографічні та пунктуаційні помилки, невірне оформлення посилань тощо), **технічний** (недотримання вимог оформлення магістерської роботи) характер.

В процесі рецензування можуть бути виявлені й інші недоліки - порушення загальних вимог щодо магістерської роботи (перевищення обсягу, відсутність обов'язкових складових змісту, недоліки в зовнішньому

оформленні магістерської роботи, розбалансованість тексту (нерівномірне подання інформації у розділах і підрозділах дослідження тощо).

Завершується зовнішнє рецензування написання **письмової рецензії на магістерську роботу**, яка являє собою письмовий виклад рецензентом своїх зауважень, висновків та пропозицій, які, на його думку, повинні враховуватись при захисті магістерської роботи у ДЕК.

Рецензія має включати такі **обов'язкові елементи**:

- оцінка рецензентом актуальності обраної здобувачем теми, об'єкту, предмету, мети та завдань дослідження, запропонованого плану роботи;

- визначення самостійного характеру дослідження, конкретної особистої участі здобувача в одержанні нових наукових результатів, викладених у магістерській роботі; ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у роботі, наукової і практичної значимості отриманих результатів дослідження і рекомендацій з подальшого їх використання;

- оцінка структури роботи, мови, стилю, грамотності викладу наукового матеріалу;

- висновок рецензента щодо наявності в магістерській роботі позитивних моментів та її належного науково-методичного рівня;

- висновок рецензента щодо наявності в магістерській роботі недоліків (із зазначенням їх характеру та наведенням конкретних прикладів з тексту роботи);

- остаточний висновок щодо ступеня відповідності магістерської роботи тим вимогам, які ставляться до такого виду робіт в («повністю відповідає», «в основному відповідає», «не відповідає») та пропозицію щодо можливої конкретної оцінки магістерської роботи з урахуванням її захисту у ДЕК.

Рецензія може бути написана рецензентом власноручно або надрукована з обов'язковим зазначенням дати її написання та особистим підписом рецензента, засвідченим в установленому порядку.

4.2. Документи

Перелік матеріалів, які здобувач повинен подати на кафедру перед захистом магістерської роботи:

- магістерську роботу, надруковану та переплетену у тверду палітурку.

Матеріали магістерської роботи подаються у такій послідовності:

- 1) титульний аркуш;
 - 2) зміст;
 - 3) перелік умовних позначень (при необхідності);
 - 4) вступ;
 - 5) основна частина;
 - 6) висновки;
 - 7) список використаних джерел;
 - 8) додатки;
- реферат;
 - завдання на магістерську роботу;
 - відгук наукового керівника;
 - зовнішню рецензію;
 - роздруковану презентацію;
 - конверт формату А5;
 - оптичний диск (CD чи DVD), який містить електронний примірник роботи, реферат роботи, презентацію роботи та текст наукової статті.

Відсутність будь-яких з перелічених документів на кафедрі є підставою для недопущення здобувача до захисту магістерської роботи перед Державною екзаменаційною комісією.

Випускова кафедра передає зазначені документи секретарю ДЕК у день захисту, але до початку засідання ДЕК.

4.3. Процедура публічного захисту магістерської роботи

Публічний захист магістерської роботи носить характер наукової дискусії і проводиться під час проведення державної атестації на відкритому засіданні Державної екзаменаційної комісії (ДЕК), на якому можуть бути присутні здобувачі, рецензенти, керівники наукових робіт, а також запрошуються представники підприємств, організацій, установ, на замовлення яких було здійснено дослідження та інші особи.

Процедура захисту починається з **повідомлення секретаря ЕК** про захист магістерської роботи, указуючи її назву, прізвище, ім'я і по батькові її автора, а також доповідає про наявність необхідних у справі документів.

Після цього секретар ДЕК зачитує письмовий висновок наукового керівника та зовнішню рецензію на виконану роботу.

Потім слово для повідомлення основних результатів наукового дослідження головуєчий на засіданні надає здобувачу, на виступ якого відводиться **до 10 хвилин**.

Свій виступ здобувач буде на основі читання заздалегідь підготовлених тез доповіді. Для більш наглядного викладу матеріалів дослідження випускник може підготувати презентацію своєї магістерської роботи, роздаткові матеріали.

При створенні **презентації PowerPoint** доцільно розмістити у ній таку інформацію:

ПІБ слухача;

Назва роботи;

Назва та шифр спеціальності;

Магістерська робота на здобуття кваліфікації магістра;

ПІБ, посада, науковий ступінь, вчене звання керівника магістерської роботи;

Актуальність теми дослідження;

Об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження;

Зміст роботи (назви розділів і підрозділів);

Виклад основних результатів роботи (дуже стисло, акцентуючи увагу на результатах дослідження, їх апробації та впровадженню).

Здобувач робить свою доповідь на трибуні. Після цього починається **наукова дискусія**, у якій мають право брати участь усі присутні на захисті. Члени ДЕК й особи, запрошені на захист, в усній формі можуть задавати будь-які питання з проблем, порушених у роботі, методів дослідження, уточнювати її результати. Відповіді на такі запитання мають бути лаконічними і стосуватися виключно суті запитання.

Захист магістерської роботи фіксується у протоколі ЕК.

Критеріями оцінки є теоретичний рівень, новизна, критична оцінка, практична значимість роботи, уміння здобувача вести наукову дискусію, аргументовано захищати свою висновки та пропозиції.

Рішення про оцінювання підготовки та захисту магістерської роботи приймається на закритому засіданні ЕК більшістю голосів членів комісії, що беруть участь у засіданні. При рівному числі голосів голос голови ЕК є вирішальним.

На відкритому засіданні в день захисту голова ДЕК повідомляє всім присутнім оцінки, а також, оголошує рішення про присвоєння випускникам відповідної кваліфікації. Оголошена оцінка є остаточною та апеляції не підлягає.

У випадках, коли захист магістерської роботи визнається незадовільним, державна комісія встановлює, чи може здобувач подати на повторний захист ту саму роботу з доопрацюванням, чи він зобов'язаний опрацювати нову тему, визначену кафедрою.

Здобувач, який не захистив магістерську роботу, допускається до повторного захисту протягом трьох років після закінчення вищого навчального закладу.

4.4. Типові недоліки магістерських робіт

Досвід виконання та захисту магістерських робіт здобувачами юридичного факультету Університету економіки та права «КРОК» дозволяє виокремити найбільш типові недоліки, що притаманні як змісту робіт, так і їх оформленню, стосуються процедури виконання та захисту. До них можна віднести такі:

1. Зміст магістерської роботи не розкриває тему повністю чи її основної частини, а у вступі роботи чітко не визначені об'єкт, предмет, мета та завдання дослідження.

2. Текст роботи не відповідає плану роботи.

3. Текст роботи є компіляцією, плагіатом, цитати та посилання належним чином не оформлені.

4. При написанні роботи використана недостатня кількість необхідних нормативних та наукових джерел, або ж вони є застарілими (нечинними).

5. Сформульовані в роботі висновки не дають уяви про ступінь досягнення мети і завдань дослідження, вони необґрунтовані, або ж текст висновків носить реферативний характер (дається огляд роботи), що свідчить про недотримання алгоритму послідовності написання магістерської роботи та обґрунтування висновків (тема – мета – завдання – наукова новизна – висновки).

6. Оформлення списку використаних літературних джерел не відповідає стандарту.

7. Порушується графік виконання дослідження, обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам, вона виконана неохайно, з помилками.

8. Порушуються строки подання роботи, її реєстрації перед попереднім захистом.

Наявність подібних недоліків негативно впливає на оцінку роботи під час її публічного захисту.

Зразок заяви здобувача про обрання теми магістерської роботи

Ректору Університету економіки та права «КРОК»
професору Кучку А.М.

здобувача вищої освіти рівня «магістр» юридичного
факультету Університету економіки та права «КРОК»
Завірюхи Івана Володимировича

ЗАЯВА

ВАРІАНТ 1. (тема роботи запропонована кафедрою)

Прошу затвердити тему магістерської роботи «Правове регулювання доходів місцевих бюджетів в Україні». Тема входить до переліку тем магістерських робіт, що запропонований кафедрами юридичного факультету Університету.

ВАРІАНТ 1а. (здобувач хоче реалізувати право вибору керівника роботи)

Прошу затвердити тему магістерської роботи «Правове регулювання доходів місцевих бюджетів в Україні». Тема входить до переліку тем магістерських робіт, що запропонований кафедрою цивільно-правових дисциплін для написання.

Науковим керівником прошу призначити кандидата юридичних наук, доцента Павленко Ю.К.

ВАРІАНТ 2. (здобувач пропонує свою тему магістерської роботи)

Прошу затвердити тему магістерської роботи «Правове регулювання доходів місцевих бюджетів в Україні». Ця тема не включена до переліку тем магістерських робіт, що запропонований кафедрою цивільно-правових дисциплін для написання, проте ... (пояснення причин, котрі зумовили обрання запропонованої теми дослідження).

Науковим керівником прошу призначити кандидата юридичних наук, доцента Корольову В.В.

Дата

Підпис

Додаток Б**Зразок заяви - клопотання до наукових бібліотек*****Бланк Університету економіки та права “КРОК”***

Директору
Національної парламентської
бібліотеки України
Сербіну О.О.

Шановний Олеже Олеговичу!

Прошу дозволити користуватися фондами бібліотеки здобувачу Університету економіки та права «КРОК» Іванову В.М., який працює над підготовкою магістерської роботи на тему «Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні».

З повагою
Ректор (або проректор
чи декан факультету)

(підпис)

Ініціали, прізвище

**Завдання на магістерську роботу здобувача
видається на кафедрі**

**Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел до
курсової роботи**

Книги

Один, два, три автори

1. Григорчук М. В. Правовий захист суб'єктів господарювання (теорія і практика): монографія. Київ: Університет «КРОК», 2020. 377 с.
2. Бердан І. Ю., Москаленко А. В. Юридична професія: практика, правда: майстер-клас молодим юристам. Київ: Видавничий дім «Кондор», 2019. 112 с.
3. Копиленко О. Л., Римаренко Ю. І., Мозговий Л. І. Правознавство: навчальний посібник. Київ: ВД «Професіонал», 2007. 400 с

Чотири і більше авторів

1. Криміналістика: підручник / Н. Є. Маковецька, Т. А. Француз-Яковець, А. С. Колодіна [та інші]. Київ: Університет «КРОК», 2021. 512 с.
2. Укладення трудового договору: теоретико-прикладне дослідження: монографія/ С.М. Прилипко, О.М. Ярошенко, С.В. Мороз, К.А. Малиновська. Харків: Юрайт, 2013. 288 с.
3. Загальна теорія держави і права (основні поняття, правові конструкції та наукові концепції): навчальний посібник/ О. Л. Копиленко [та ін.]; відпов. ред. О. В. Зайчук; наук. ред. Н. М. Оніщенко. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 400 с.

Без автора, за редакцією

1. Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ: ВАІТЕ, 2016. 392 с.
2. Правове виховання в сучасній Україні: монографія / за заг. ред.: В. Я.

Тацій, А. П. Гетьман, О. Г. Данильян. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2013. 440 с.

Окремий том багатотомного видання

1. Розвиток інформаційного суспільства: колективна монографія: в 10-ти т. Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2015. Т.9: Правові та соціально-психологічні виміри новітнього інформаційного суспільства / С. Г. Гордієнко, О. В. Мазур [та ін.]; за наук. ред. В.К. Гіжевського, С.Л. Маркова. 424 с.
2. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2016. Т. 1: Історія держави і права України / редкол.: В. Д. Гончаренко (голова) [та ін.]. 848 с.

Частина видання

Розділ книги

1. Француз А. Й., Скулиш Ю. І., Пилипенко О. О. Пенсійні програми та пенсійні виплати. *Пенсійна система: підручник* / За ред. В.І. Грушко, Ю.І. Скулиш. - 4-те вид., доп. і перероб. Київ: Майстер книг, 2019. С.408-441
2. Мазур О. В. Історико-правовий аналіз вітчизняних слідчих органів. *Розвиток інформаційного суспільства: колективна монографія: в 10-ти т. Т.9: Правові та соціально-психологічні виміри новітнього інформаційного суспільства* / С.Г. Гордієнко, [та ін.]; за наук. ред. В.К. Гіжевського, С.Л. Маркова. Київ: Університет економіки та права "КРОК", 2015. С. 181-201

Стаття з періодичного видання

1. Француз А. Й., Істоміна А. С. Приватна детективна діяльність: міжнародний досвід та національні перспективи. *Legal Bulletin*. 2022. № 5. Рр.

- 81-90. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/302>
(дата звернення: 00.00.2023)
2. Скоморовський В. Б., Кінзерська Т. В. Погляди Іллі Шрага на систему правосуддя в українських землях після Судової реформи 1864 р. *Legal Bulletin*. 2022. № 3. Рр. 18-23. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/view/350> (дата звернення: 00.00.2023)
3. Григорчук М. В. Теоретико-правове значення принципів національного судочинства як основа захисту прав суб'єктів господарювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2021. Вип. 64. С. 16-22
4. International legal aspects of migration in the EU: Policies and standards / V.V. Korolova, K.O. Dolhoruchenko, O.B. Oliinyk, M.V. Glukh, I.A. Hrytsiak. *International Social Science Journal*. 2022. Vol. 72. Iss. 245. DOI <https://doi.org/10.1111/issj.12376> (дата звернення: 00.00.2023)

Тези, доповідь з матеріалів конференції, круглих столів

1. Доляновська І. М., Защеринська М. І. Захист кримінальним законом волі, честі та гідності особи як основоположних прав людини на прикладі торгівлі людьми. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей IV Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ)*. - Київ: Університет «КРОК», 2022. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1297>
(дата звернення: 00.00.2023)
2. Француз А. Й., Корченко Т. С. Співвідношення приватної детективної та правоохоронної діяльності. *Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей IV Міжнародної конференції (7 грудня 2022 р., м. Київ)*. Київ: Університет «КРОК», 2022. URL: <https://conf.krok.edu.ua/SRE/SRE-2022/paper/view/1356> (дата звернення: 00.00.2023)

3. Француз-Яковець Т.А. Окремі аспекти методології дослідження проблем конституційної теорії і практики бікамералізму. *Правове життя сучасної України*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 17 травня 2019р.). Одеса: Гельветика, 2019. Т.1. С. 330 – 333

Законодавчі та нормативні документи

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page> (дата звернення: 00.00.2023)
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Голос України*. 2015. 10 черв. (№ 101). С. 4.

Дисертації

1. Степаненко Н. В. Захист та забезпечення прав дитини в умовах військових дій на Донбасі: теоретико-правовий аналіз: дис. ... доктора філос.:081. Київ, 2021. 260 с.
2. Гдичинський В. Б. Загальнотеоретичні засади правових парадигм: дис. ...канд. юрид.наук:12.00.01. Київ, 2019. 185 с.

Автореферати дисертацій

1. Гдичинський В. Б. Загальнотеоретичні засади правових парадигм: автореф. дис. ...канд.юрид.наук:12.00.01. Київ, 2019. 20 с
2. Вайнагій М. В. Теоретико-правові проблеми переговорного процесу: автореф. дис. ...канд.юрид.наук:12.00.01. Київ, 2021. 21 с

Інтернет-ресурси

1. Legal Bulletin. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/about> (дата звернення: 00.00.2023)

2. Аналіз стану здійснення судочинства в 2015 році (за даними судової статистики). URL:
[http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/D7F9F72E78DA88ECC2257F730036F282](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/D7F9F72E78DA88ECC2257F730036F282) (дата звернення: 00.00.2023)
3. Наукові публікації кафедри державно-правових дисциплін. URL:
<https://www.krok.edu.ua/ua/pro-krok/pidrozdili/navchalni/kafedra-derzhavno-pravovikh-distsiplin/naukovi-publikatsiji#.ZAh10HbP3cs> (дата звернення: 00.00.2023)
4. Наукові публікації кафедри теорії та історії держави і права. URL:
<https://www.krok.edu.ua/ua/pro-krok/pidrozdili/navchalni/kafedra-teoriji-ta-istoriji-derzhavi-i-prava/naukovi-publikatsiji#.ZAsZ9nbP3cs> (дата звернення: 00.00.2023)

Необхідно мати на увазі, що при посиланні на нормативно-правові акти рекомендується використовувати виключно офіційні видання:

1. Відомості Верховної Ради України
2. Бюлетень законодавства і юридичної практики
3. Офіційний вісник України
4. Урядовий кур'єр.